

Obsah

Poděkování 9

1—Začátek 13

2—Rozšíření masturbace od traktátu *Onanie* po internet 25

3—Masturbace před traktátem *Onanie* 89

Masturbace a lékařství před rokem 1712 91

Masturbace a etika pohlavního života v klasické antice 104

Onan a masturbace v židovské tradici 118

Křesťanství a samotářské potěšení 131

Masturbace v předvečer vydání traktátu *Onanie* 171

4—Problém s masturbací 189

Vymezení tématu 192

Rozšířenější masturbace? 192

Sexuální rozkoš 195

Medicína a morálka masturbace 198

Co bylo na samotářském sexu tak nepřírozeného? 216

Příroda, umělost a nebezpečí představivosti 217

Samotářský a skrývaný akt 228

Hrozba nezřízenosti 240

5—Proč se z masturbace stal problém 251

Další vymezení významných i méně významných témat 255

Mé vysvětlení 281

Masturbace, modernita a trh 282

Knihy, četba a samotářská neřest 305

6—Samotářský sex ve 20. století 359

Přetrvávání a úpadek masturbační nemoci 364

Teoretická vysvětlení masturbace na počátku 20. století 376

Freud, masturbace a vlastní já 381

Nové směry v šedesátých letech a pozdějším období 396

Jmenný rejstřík 419

Věcný rejstřík 424

Masturbace a etika pohlavního života v klasické antice

Řekové možná neměli odborný název pro to, čemu se na počátku 18. století začalo říkat onanie, ale věděli, o čem mluvíme. Jejich kategorie od těch našich nedělí žádná radikální pojmová propast. Na Nearchově nádobě *aryballos* sedí tři černé postavy satyrů, kteří si třou velký ztopořený penis. Dva vidíme z profilu a třetího uprostřed zepředu, jak dřepí s koleny od sebe a drží velmi velký úd – to je Terpekelos „hrající si se svým dříkem“. Zleva mu sekunduje Dophios, jehož jméno je odvozeno od činnosti, které se oddává: slovo *dephesthai*, „hníst se“ – jako se rukama zpracovává chlebové těsto –, má velmi blízko k uměleckému označení praktiky, kterou tak zjevně popisuje. (Název *Despesthai* se pro označení hnětení údu rukama používá i v Aristofanových komediích.) Vpravo stojí Psolas, jehož jméno odkazuje na stav jeho penisu: *psolos*, „ztopořený“, s přetaženou předkožkou. Všichni tři používají obě ruce, jiní satyři – podobné výjevy nejsou u maleb na vázách nijak neobvyklé – jen jednu. Slova i děj jsou jednoznačné a pojmově prosté. Existují i pozdější, postalexandrovské postavy onanistů – groteskní, deformované, na pohled nehezké. Ano, Řekové koncept masturbace znali (viz obr. 3.1 a 3.2).²¹

Od Římanů, z doby někdy mezi lety 84 nebo 85 a 103 n. l., kdy Marcus Valerius Martialis napsal své *Epigramy*, máme samotná slova – *masturbor* a *masturbator*, přímé předchůdce našich pojmů.²² Označovala činnost a její aktéry, tedy zjevně totéž co v moderní době, přestože měla mnohem menší význam. Jejich původ je nejasný; nikdo neví, odkud se slovo *masturbor* a jeho odvozeniny vzaly a jak se vyvinuly do podoby použité v pouhých dvou větách v díle jednoho muže.

Nejrozšířenější hypotéza o vzniku tohoto pojmu vychází ze spekulací 18. století, tedy z předpokladu, že jde o spojení slova *man*, odvozeného od *manus* (ruka), a *stuprare* (poskrvnit), odvozeného od *stupro* – mezi odborníky, kteří se na jeho původu neshodnou, se však neujala. Podle jiných pojmů *masturbari*, a tedy i „masturbace“, pochází buď ze slova *manstrupari*,

21 François Lissarrague: *The Sexual Life of Satyrs*. In Halperin, Winkler a Zeitlin: *Before Sexuality*. Viz také Andrew Stewart: *Art, Desire, and the Body in Ancient Greece* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1997), s. 225, obr. 155, „Masturbating hunchback“, asi 200 př. n. l.

22 Viz úvod k Martialovým *Epigrammaton*, angl. Martialis: *Epigrams*, ed. a přel. Walter C. A. Ker (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979), sv. I, s. viii–x (stručný výbor nečíslovaných epigramů uspořádaný Petrem Šourkem vyšel česky v překladu Radovana Krátkého. Martialis: *Epigramy*. Praha: BB art, 2005 – z tohoto vyd. necitujeme, pozn. překl.). Slovo *masturbatio(n)* nenajdeme v žádném latinském textu.

Obr. 3.1: Masturbující satyři. Všechna tato stvoření podobná kozlům používají při své zjevně hrubé, nevznešené snaze o uspokojení obě ruce. Představují původní onanisty – masturbaci je naučili bohové, kteří se slitovali nad jejich sexuální frustrací. Od nich se to prý naučili muži. Tato činnost tedy nemá kdovíjaký původ.

(Černofigurová váza *aryballos* od Nearcha, New York 26.49 ABV 83 [4] z Attiky. Metropolitní muzeum umění, New York.)

tedy ze složeniny z *manu* (tvaru podstatného jména označujícího „ruku“), *sturprum* (podstatného jména označujícího „zhýralost a znesvěcení související se slovesem *stupro*“) a *perpetrare* (slovesa s významem „páchat“), nebo vzniklo složením slov *manus* a *stuprare*, jež nějak převzalo význam slovesa *turbare*, tedy „rušit či narušovat“. Jak to bylo doopravdy, ovšem nikdo neví a všechna etymologická vysvětlení navrhovaná v průběhu let jsou výmysly. Víme, že v latině je toto slovo nesmírně vzácné. Formy slova *masturbor* najdeme pouze u Martialise, v obou případech v souvislosti s bohy. Nezdá se přitom, že šlo o vulgární výraz, jinak by se objevovalo i v jiných souvislostech. Martialis zastarávající sloveso vzkřísil, aby zesměšnil mytologie. Jinými slovy, latinští autoři k popisu činnosti, která z hlediska etiky a medicíny neměla význam, nepotřebovali odborný termín.²³

23 Dobrým začátkem, pokud jde o slovo *masturbor*, je J. N. Adams: *The Latin Sexual Vocabulary* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1982), s. 208–211. Alternativní vysvětlení viz Oscar Bloch ve spolupráci s Waltherem von Wartburgem: „Mastubari, Onanie treiben“, *Dictionnaire étymologique de la langue française* (Paris: Presses Universitaires de France, 1932), sv. 2.

Obr. 3.2: Masturbující satyr. Tento satyr je možná o něco méně nevkusný než ti na obr. 3.1, jeho obrovský penis však svědčí o tom – jako bychom to potřebovali vědět –, že se neoddává zrovna ctnostné činnosti. Malý penis je v řeckém antickém umění známkou kultivovanosti. (Černofigurová amfora, Berlín 1671, ABV 22 [2] z Tarquinie. Staatliche Museen zu Berlin, Antikensammlung / Archiv, inventory number: F 1671.)

Mimořádně omezený výskyt slov *masturbor* a *masturbari* v latině samozřejmě zdaleka nevypovídá o tom, nakolik se o samotném aktu mluvilo či psalo. Absence odborného názvosloví však naznačuje, že samotářský sex nebyl kategorií, kterou bral někdo vážně. Autoři o něm psali prostřednictvím slangu, což svědčilo o tom, jak malý měl morální význam. Alternativní výrazy mohly podle kontextu označovat autostimulaci i stimulaci prováděnou jinými osobami – petting, orální sex, tření při souloži, tření či hlazení penisu jiným mužem. Hlavním slangovým výrazem pro masturbaci bylo podle všeho sloveso *frico*, „třít“, to však mělo i další využití; běžná byla slovesa *tracto*, „manipulovat“, a *contrecto*, „laskat“. Objevovaly se také průhledné slovní opisy: když Lydgus nepřišel na dostaveníčko, není pochyb o tom, co dělal vypravěč: „Když jsem dlouho marně ležel napnutý vzrušením, často mi místo tebe přišla na pomoc levá ruka.“ Podobně Priapos: „Nechť je mi moje ruka přítelkyní,“ říká sklíčeně a běduje nad tím, že nemá k dispozici najádu ani dryádu, tedy vodní nymfu. Trochu výsměšně a opovržlivě, stejně jako dnes, zněla už antická „ruční práce“. Velkou etickou závažnost ovšem neměla.²⁴

Stejně morální hodnoty podle všeho vládly v „homosexuální“ tradici Japonska před Tokugawou. Sluha, který připravuje konečník chlapce pro starého kněze, se například vzruší, když mladíkovu *zadnici* zpracovává dildem naolejovaným hřebíčkem, a stěžuje si, že mu „nezbývá než masturbovat“. Ve skutečnosti je starý, snadno se uspokojí, a mladíkovo pozadí je mu tak k dispozici, ale to už je jiný příběh. Masturbace v Japonsku před novověkem, stejně jako ve starověkém Římě, nebyla nic víc ani nic míň než náhražka. Z pohledu etiky byla v mnohem obecnějším a propracovanějším diskurzu o lásce mezi muži považována jen za drobnou úchylku.²⁵

24 Martial: *Epigrams* 11.73.3–4, ed. a přel. D. R. Shackleton Bailey: *Loeb Classical Library* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993), sv. 3, s. 62–63. „Cum frustra iacui longa prurigene tentus, succurit pro te saepe sinistra mihi“; *Priapea* 33, „fiet amica manus“. Otázkou zůstává, zda nás mají zmínky o levé ruce příliš zajímat. Jak zdůrazňuje Adams, této „nečisté ruce“ se přisuzovaly nečestné úkoly. Výraz „amica manus“ – „ruční práce“ – se však zdá být poměrně specifický, aniž by upřesňoval, o kterou a čí ruku šlo. Martialis ani jinde nespecifikuje, kterou ruku používá, když nemá k dispozici chlapce: „Místo Ganyméda mi přichází na pomoc ruka“ (*at mihi succurrit pro Ganymede manus*) *Epigrams* 2.43, sv. 1, s. 166–167. Catullus při zesměšňování *kínaida* Vibennia říká, že jeho otec používá v lázních pravou ruku, zatímco on nabízí svůj zadek. Plautus nazval pravou ruku *pullaria* zřejmě proto, že ji muži používali k dráždění svých milenců, *pulli*. Nezdá se tedy, že by míra ponížení byla jasně vymezena. O Catullovi a Vibenniovi i o Plautovi viz Craig Williams: *Roman Homosexuality: Ideologies of Masculinity in Classical Antiquity* (New York: Oxford University Press, 1999), s. 176, 270, pozn. 61. Satyrové, kteří na vázách masturbují jednou rukou, používají pravici.

25 Gary P. Leupp: *Male Colors: The Construction of Homosexuality in Tokugawa Japan* (Berkeley: University of California Press, 1994), s. 45. Masturbace se s erotikou

O aktu – masturbaci – se tedy vědělo již v antice a měl i své označení. Nevzbuzoval však takový zájem jako po vydání traktátu *Onanie*. Pokud se jím řečtí nebo římstí myslitelé vůbec zabývali, pak aby dali najevo, že není vhodný pro erotický život vznešeného muže; porušoval jakýsi nepsaný zákon o sexu, a proto se zmiňoval převážně žertem v souvislosti s neutěšeným stavem člověka, který je natolik frustrovaný, že se snižuje k podřadné praktice. Masturbace žen se v latinské literatuře objevuje jen zřídka a v řeckém písemnictví a umění jen o něco málo častěji, protože v řecko-římském světě záleželo jen na sexuální etice a sexuálním postavení – s výjimkou cudnosti – mužů. Ženská masturbace nebyla z hlediska morálky zajímavá, protože ženy byly jen nedokonalí muži; nedalo se od nich očekávat tolik důstojnosti jako od vznešeného džentlmena.

V antickém starověku tedy podle všeho samotářský sex nehrál velkou roli, protože chyběly kulturní souvislosti, které tento akt či jeho aspekty později posuzovaly z hlediska morálky. Podstata vlastního já a sexuality spočívala jinde. Například zmařené sperma nemělo ani zdaleka takový význam, jaký mu přikládali rabíni; nepovažovalo se obecně za nečisté, jak tomu bylo u Židů nebo jak to alespoň údajně tvrdili někteří autoři komentářů k Talmudu. Egypťané podle Hérodota, otce dějin, kterého tento národ fascinoval, stejně jako Řekové – a na rozdíl od jiných, méně civilizovaných národů – úzkostlivě dbali na své posvátné stavby. Kněží v chrámu nesouložili se ženami a po styku do něj vcházeli, až když se umyli. To však souviselo s hranicemi mezi profánností sexu a posvátností chrámu, mezi tím, co se děje v soukromí, a tím, co se odehrává na veřejnosti. Sperma se obecně nepovažovalo za něco znesvěcujícího. Když jeden z prvních známých řeckých básníků Hésiodos varuje před odhalováním hanebných partií, jsou-li potřísněny spermatem, zmiňuje konkrétní místo – „před krbem“: Chraňte krb; dodržujte dekorum; skrývejte, co má být skryto. Vše má své místo.²⁶

análního průniku spojovala i jinak: pro muže byl podle všeho přijatelný průnik v případě, že si užíval potěšení čistě tělesně, nikoli emocionálně, tedy pokud nedošlo ke ztrátě postavení. Podle textu lze navíc potěšení z masturbace umocnit, pokud při něm do konečníku pronikne levá ruka. Zkoumání tohoto tématu z hlediska etiky tak ani zdaleka neodpovídalo situaci kolem roku 1712. Viz Leupp: *Male Colors*, s. 179.

- 26 Herodotus: *Ἱστορίαι*, angl. *The Persian Wars*, přel. George Rawlinson (New York: Modern Library, 1942), II, odst. 64, s. 148 (česky v překladu Jaroslava Šonky. Hérodotos: *Dějiny*. Praha: Odeon, 1972, s. 144); Robert Parker: *Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion* (Oxford: Oxford University Press, 1983), s. 76–77 a 74–106 na různých místech. Parker také pochybuje, zda placení desátku za „poskvrnění“ rozlišuje, jak si alespoň jeden učenec myslí, mezi nedobrovolným poskvrněním a masturbací, nebo zda je vůbec problémem semeno. Viz jeho příl. 2, s. 342.